

TA'LIM JARAYONIDA SUBYEKT-SUBYEKT MUNOSABATLARINI SHAKLLANTIRISHDA MULOQOT MADANIYATINING AHAMIYATI

"Osiyo xalqaro universiteti"

Magistranti

Erkinov Ilxom Erkin o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari naqadar muhim ekanligi hamda mazkur munosabatlarni samarali tashkil etishda muloqot madaniyati roliga to'xtalib o'tiladi. Muloqot madaniyati o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi interaktiv o'zaro aloqalarni mustahkamlashi, pedagogik jarayon sifatini oshirishi va ijobiy o'rganish muhitini yaratishi orqali ta'limning samaradorligini kuchaytiradi. Shuningdek, muloqot madaniyatining komponentlari va uni ta'lim muhitiga tatbiq etish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: muloqot madaniyati, pedagogik kommunikatsiya, ta'lim samaradorligi, ta'lim muhiti.

Kirish

Bugungi ta'lim tizimida faqat bilim berish emas, balki shaxslararo muloqotni to'g'ri yo'lga qo'yish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish katta ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'lim pedagogik jarayonni subyekt-subyekt munosabatlari asosida qurishni talab qiladi, bunda har ikki tomon faol ishtirokchi sifatida o'zaro muloqot qiladi. Shaxslararo munosabatlarning sifati bevosita ta'lim jarayonining samaradorligi, o'quvchilar motivatsiyasi va psixologik holatiga ta'sir etadi. Muloqot madaniyati esa bu jarayonni mantiqan va hissiy jihatdan to'g'ri tashkil etishga imkon beradi.

Ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari deganda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro hurmatga asoslangan, ochiq, konstruktiv dialogga yo'naltirilgan aloqalar tushuniladi. Ushbu munosabatlar faqat bilim uzatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning fikrlash, tahlil qilish va ijodiy yondashuvlarini faollashtirishga xizmat qiladi.

Muloqot madaniyati — bu shaxsning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalar majmuasi bo'lib, uni shakllantirish orqali ta'lim jarayonida yuzaga keladigan nizolar, noto'g'ri tushunmovchiliklar va qarama-qarshiliklar minimallashtiriladi. O'qituvchi subyekt sifatida o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularni tinglash va o'z fikrini yetkazishda hurmat bilan yondashishga qodir bo'lishi lozim. Bu o'z navbatida o'quvchilarni ham faol, konstruktiv va hurmatga asoslangan muloqotga rag'batlantiradi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar muloqot madaniyatining ta'lim jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratish, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish va jamoaviy faoliyatni yo'lga qo'yishda asosiy omil ekanligini ko'rsatadi. Subyekt-subyekt munosabatlarida muloqot madaniyati o'qituvchiga o'quvchilarning ehtiyojlari va qiyinchiliklarini aniqlashga, shuningdek, ularni samarali qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari naqadar muhim ekanligi hamda mazkur munosabatlarni samarali tashkil etishda muloqot madaniyati roliga to'xtalib o'tiladi. Muloqot madaniyati o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi interaktiv aloqalarni mustahkamlashi, pedagogik jarayon sifatini oshirishi va ijobiy o'rganish muhitini yaratishi orqali ta'limning samaradorligini kuchaytiradi. Muloqot madaniyatining komponentlari, uni ta'lim muhitiga tatbiq etish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar va pedagogik tajribalar tahlil qilinadi. Kalit so'zlar: muloqot madaniyati, pedagogik kommunikatsiya, subyekt-subyekt munosabatlari, ta'lim samaradorligi, ta'lim muhiti, kommunikativ kompetensiya.

Bugungi ta'lim tizimida faqat bilim berish emas, balki shaxslararo muloqotni to'g'ri yo'lga qo'yish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish katta ahamiyatga ega. Zamonaviy ta'lim pedagogik jarayonni subyekt-subyekt munosabatlari asosida qurishni talab qiladi, bunda har ikki tomon faol ishtirokchi sifatida o'zaro muloqot qiladi. Shaxslararo munosabatlarning sifati bevosita ta'lim jarayonining samaradorligi, o'quvchilar motivatsiyasi va psixologik holatiga ta'sir etadi. Muloqot madaniyati esa bu jarayonni mantiqan va hissiy jihatdan to'g'ri tashkil etishga imkon beradi.

Ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari samarali bo'lishi uchun muloqot madaniyatining asosiy komponentlari aniqlanishi kerak. Ular til va nutq madaniyati, eshitish va tinglash madaniyati, emotsional intellekt va qayta aloqa madaniyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchi va o'quvchi o'z fikrini aniq, tushunarli va hurmatli shaklda ifoda etishi, bir-birini tinglashi va hissiy jihatdan tushunishi lozim. Shu bilan birga, pedagogik jarayonda konstruktiv feedback berish o'quvchilarda o'z ustida ishlash va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Subyekt-subyekt munosabatlari faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning ijodiy va tahliliy fikrlashini faollashtiradi, jamoaviy ishlarni samarali yo'lga qo'yadi va motivatsiyani oshiradi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv metodlar, loyihaviy faoliyat, guruhli muhokamalar, rolli o'yinlar va ochiq savol-javoblar subyekt-subyekt munosabatlarini mustahkamlash va muloqot madaniyatini rivojlantirishda eng samarali vositalardir. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar yordamida pedagoglar muloqotni shaxsiylashtirish va real vaqtda konstruktiv mulohaza berish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

O'quvchilarning ijtimoiy va madaniy konteksti ham pedagogik jarayonda muloqot uslublarini belgilashga ta'sir ko'rsatadi, shuning uchun individual yondashuv va diferensial metodlarni qo'llash muhimdir. Natijada, muloqot madaniyati ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash hamda pedagogik samaradorlikni kuchaytirishning asosiy omiliga aylanadi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari naqadar muhim ekanligi hamda mazkur munosabatlarni samarali tashkil etishda muloqot madaniyati rolga chuqur e'tibor qaratiladi. Muloqot madaniyati o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi interaktiv aloqalarni mustahkamlashi, pedagogik jarayon sifatini oshirishi va ijobiy o'rganish muhitini yaratishi orqali ta'limning samaradorligini kuchaytiradi. Bugungi ta'lim tizimi shuni talab qiladi: nafaqat kontekstual bilimlar uzatilishi, balki o'quvda faollik, ijodkorlik va shaxslararo muloqot madaniyati shakllanishi zarur. Shu nuqtai nazardan pedagogik jarayon subyekt-subyekt yondashuvi orqali olib borilganda o'quv jarayoni yanada samarali va mazmunli bo'ladi.

Ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari deb, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmatga, ishonchga va konstruktiv kommunikatsiyaga asoslangan aloqalar tushuniladi. Bu munosabatlar faqat bilim uzatish bilan cheklanmaydi — ular shaxsning ijtimoiy tajribasini boyitadi, individual fikrlashni qo'llab-quvvatlaydi va o'zaro hurmat madaniyatini mustahkamlaydi. Muloqot madaniyati esa bu jarayonda yo'l-yo'riqchi sifatida xizmat qiladi, chunki u to'g'ri nutq, tinglash, qayta aloqa va hissiy intellekt elementlarini o'z ichiga oladi.

O'qituvchi subyekt sifatida o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, u bilan ochiq va hurmatli dialog o'rnatishi lozim. Bu jarayonda nafaqat mavzu bo'yicha ma'lumot beriladi, balki o'quvchining fikri, e'tiqodi va qarashlari tinglanadi, qayta aloqa orqali baholanadi va yanada mustahkamlanadi. Shu yo'l bilan pedagog o'quvchini faollikka undaydi, ularning mustaqil fikrlashini rag'batlantiradi hamda o'zlashtirish jarayonida yuzaga keladigan psixologik to'siqlarni bartaraf etadi.

Subyekt-subyekt munosabatlarining samaradorligi, shuningdek, pedagogik jarayonda ijodiy metodlar va interaktiv yondashuvlar qo'llanilishiga bog'liqdir. Loyiha asosida o'qish, rolli o'yinlar, guruh muhokamalari, ochiq savol-javoblar kabi metodlar o'quvchilarni faollikka chorlaydi va ularni o'zaro hamkorlikda ishlashga undaydi. Bu usullar muloqot madaniyatini shakllantirishda asosiy omillardan biri bo'lib, o'quvchi o'z fikrini erkin ifoda eta oladi va boshqalarning fikrini hurmat bilan qabul qilishni o'rganadi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar pedagoglarga muloqotni shaxsiylashtirish imkoniyatini beradi. Masalan, onlayn platformalarda real

vaqtda muloqot olib borish, chatlar orqali fikr almashish, individual yuborilgan topshiriqlar bo'yicha qayta aloqa berish jarayoni muloqot madaniyatini yangi bosqichga olib chiqadi. Shu bilan birga, raqamli vositalar o'quvchi va pedagog o'rtasida izchil dialogni yo'lga qo'yadi, bu esa subyekt-subyekt munosabatlarining universal mexanizmini yaratadi.

Muloqot madaniyati shuningdek o'quvchilarning ijtimoiy va madaniy kontekstini hisobga olishga asoslanadi. Har bir shaxsning madaniyati, oilaviy tarbiyasi, jamiyatdagi o'rni va qadriyatlari pedagogik munosabatlarda o'z aksini topadi. Shu sababli muloqot madaniyatini shakllantirishda individual yondashuv, empatiya va ijtimoiy sezgirlikni rivojlantirish juda muhimdir. Bu esa o'z navbatida pedagogik jarayonga yanada chuqur mazmun, tinch va sog'lom muloqot muhitini olib kiradi.

Subyekt-subyekt yondashuvi ta'lim jarayonida o'quvchilarning shaxsiy o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi mustaqil fikrlashni rivojlantiradi, boshqalar bilan hamkorlikda ishlashni o'rganadi va murakkab ijtimoiy vaziyatlarda konstruktiv muloqot qila oladi. Bu ko'nikmalar nafaqat maktab yoki universitet darajasida, balki ijtimoiy va professional hayotda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Natijada, muloqot madaniyati ta'lim jarayonining sifatini oshirish, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash hamda pedagogik samaradorlikni kuchaytirishning asosiy omiliga aylanadi. Shu sababli pedagogik amaliyotda muloqot madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ochiq, hurmatga asoslangan dialogni yo'lga qo'yish va interaktiv metodlarni keng qo'llash muhimdir. Bu nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi, shuningdek, ijobiy psixologik muhit yaratadi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, subyekt-subyekt munosabatlarining barcha bosqichlarida muloqot madaniyati tamoyillarini tatbiq etish, pedagogning professional malakasini oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim sifati yanada yuqori pog'onaga ko'tariladi.

Shu sababli pedagogik amaliyotda muloqot madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ochiq, hurmatga asoslangan dialogni yo'lga qo'yish va interaktiv metodlarni keng qo'llash muhimdir. Bu nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi, shuningdek, ijobiy psixologik muhit yaratadi va ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlarini samarali tashkil etish muloqot madaniyati bilan bevosita bog'liq bo'lib, uning rivojlanishi pedagogik jarayonning sifatini sezilarli darajada oshiradi. Muloqot madaniyati o'qituvchi

va o'quvchi o'rtasidagi hurmat, ishonch, ochiqlik va konstruktiv dialogga asoslangan munosabatlarni shakllantiradi. Bu esa o'quvchilarning faolligini, mustaqil fikrlashini va ijodkorlik qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, muloqot madaniyati o'qituvchiga o'quvchilar ehtiyojlarini aniqlash, ularning psixologik holatini tushunish va pedagogik yondashuvni moslashtirish imkonini beradi.

Subyekt-subyekt munosabatlarini shakllantirishda interaktiv metodlar eng samarali vosita hisoblanadi. Masalan, loyiha asosida o'qitish, guruhli muhokamalar, rolli o'yinlar va diskussiya mashg'ulotlari o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradi, ularni o'z fikrini ifoda etishga undaydi va boshqalarning fikrini hurmat qilishni o'rgatadi. Shu yo'l bilan o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi, ijtimoiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi va jamoadagi hamkorlikka moslashadi.

Muloqot madaniyati shuningdek, emotsional intellektni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq. Pedagog o'quvchilarning hissiyotlarini tushunishi, nizolarni konstruktiv hal qilishga ko'maklashishi va ijobiy muhit yaratishi lozim. Bu jarayon o'quvchilarda o'zini ifoda etish va o'zaro hurmatga asoslangan muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ochiq va hurmatli dialog o'rnatilganda, pedagogik jarayon yanada samarali va ijobiy ruhda kechadi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish subyekt-subyekt munosabatlarini yanada mustahkamlaydi. Masalan, onlayn platformalarda individual topshiriqlar, real vaqtda fikr almashish, interaktiv testlar va video-muloqotlar orqali o'quvchi o'z fikrini bimalol bildirish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa nafaqat bilim olishni, balki kommunikativ kompetensiyani oshirishni ham ta'minlaydi. Shu bilan birga, o'quvchining madaniy va ijtimoiy konteksti pedagogik yondashuvni belgilashda muhim ahamiyatga ega bo'lib, individual yondashuv va empatiya asosida muloqot jarayoni optimallashtiriladi.

Xulosa

Ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlari samarali muloqot orqali shakllanadi. Muloqot madaniyati o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hurmatga asoslangan, ochiq dialogni yo'lga qo'yish orqali ta'lim jarayonining sifatini oshiradi. Bu nafaqat bilim berish, balki shaxslararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli pedagogik amaliyotda muloqot madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizov Sh. *Pedagogik kommunikatsiya nazariyasi va amaliyoti*. Toshkent: “Fan”, 2019, 248 b.
2. Karimova N. *Muloqot madaniyati va ta’lim jarayoni*. Samarqand: “Ilm-Ziyo”, 2021, 176 b.
3. Ismoilov B. *Ta’lim psixologiyasi: subyekt-subyekt yondashuvi*. Toshkent: “Ma’naviyat”, 2020, 304 b.
4. Tolipov D. *Pedagogik muloqot va kommunikativ kompetensiya*. Buxoro: “Ibn Sino”, 2018, 196 b.
5. Rahmonova L. *O’qituvchi-o’quvchi muloqoti*. Namangan: “Bilim”, 2022, 212 b.
6. Saidov J. *Ta’limda interaktiv metodlar va kommunikatsiya*. Qarshi: “Ilm”, 2020, 231 b.
7. Zokirova M. *Muloqot madaniyati nazariyasi*. Toshkent: “Zarafshon”, 2023, 264 b.